

19. Romanovlar ve Rus Devrimi

Bugün Rus Devrimi hakkında konuşmak istiyorum. Başlangıçta birkaç şey yapmak istiyorum. Sonra da—umarım geçen sene Jay (Winters)'in “The Age of Total War” dersini almadınız, çünkü bu dersin aynısı orada anlatmıştım. Aslında bu sene de yapmış olabilirim. Bildiğiniz gibi ben onu dersime getiriyorum sonra da o beni dersine götürüyor. Bugün yapmak istediğim; son bölümde Devrimi, Nikolas ve Alexandra'nın gözünden görerek anlatmak. Ama önce, başlangıçta bir ki şeyi belirtmekte fayda var. 1848 hakkında konuşurken bahsettiğim bir nokta, Rus Devrimi'nin bir devrimin süreç olarak nasıl işlediğini görmek açısından mükemmel bir model olduğuydı. Bununla ilgili kitaptaki bölümü okuyun.

Devrim, Şubat ayında, daha önce söylediğim gibi, insanlar uyanıyor ve etrafta çok fazla asker yok; halk aç, mutlakiyetçi rejim—bununla ilgili birazdan ayrıntılı bahsedeceğim—gayet hızlı bir şekilde düşüyor ve gayet kolay bir şekilde. Tam bu noktada Kerensky'nin geçici hükümeti işbaşına geliyor. Yine tam bu noktada, aynı 1848 ve 1789'da ve takip eden yıllarda olduğu gibi, ülkenin geleceğini şekillendirmek isteyen halk, taleplerini seslendirmeye başlıyor. Tam bu zaman sosyal ve siyasi çatışmalar çarpıcı bir biçimde artmaya başlıyor. Savaşın çerçevesi tabi ki çok kafa karıştırıcı, hele cephenin Petrograd'dan öyle çok da uzak olmadığı düşünülürse—bu arada St. Petersburg adı savaşın başında Petrograd ile değiştirildi çünkü Petrograd daha fazla Rus bir isimdi.

Mevcut guruplar arasında, hakkında okuduğunuz Menşevikler gibi, Bolşevikler—Lenin gizli bir trenle geri geliyor—Kadetler, liberaller, çar rejiminin yeniden kurulmasını isteyenler, ve Kerensky'nin de temsil ettiği, o zamana kadar muhalif guruplar arasında Rusya üzerinde en fazla etkisi olan Sosyalist Devrimciler var. Bunlar, özellikle de Sosyalist Devrimcilerin sol kanadı, Bolşeviklerin iktidarı ele geçirmesinden sonra Bolşeviklerle işbirliği yapıyorlar. Sonra kapı dışarı ediliyorlar ve diğerleri gibi cezalandırılıyorlar. Ama hepsi taleplerini ortaya koyma şansını buluyorlar.

Her türlü gerginlikler ve “Kornilov Komplosu”, tırnak içinde, bununla ilgili kitapta okuyabilirsiniz, ve Temmuz Günleri, bütün bunlar gerçekten devrim sürecini yansıtıyorlar. Ekim'de olan şey, işe yaramayan bir girişimden sonra Bolşevikler iktidarı ele geçiriyorlar. Böylece, Leon Troçki—bildiğiniz gibi sonunda Mexico City'de bir parkta boynuna bir buz kazması saplanıyor, suikast emrini Stalin veriyor—Lenin ve Şubat Devrimi sırasında Sibiry'a'da bulunan çok genç Stalin['in içinde bulunduğu] Bolşevikler iktidara gheliyorlar ve Sovyetler Birliği yaratılıyor. Gelecek hafta, Stalin ve Stalinizm üzerine konuşacağım. Bugün, Rus Devrimi hakkında konuşmak yeterli olacak.

Geri dönüp, Nikolas ve Alexandra ve çılgın Rasputin ve benzeri adamlar hakkında konuşmaya başlamadan önce, kimse bir devrim olacağını ve Marksist devrimin veya onun bir versiyonunun Rusya'ya geleceğini tahmin etmiyordu. On dokuzuncu yüzyılın ortalarında Rus köylüsünün potansiyel olarak devrimci bir güç olduğuna inanan Halkçılar, yani daha önce hakkında konuştuğum Bakunin gibileri. Bunlar, köylülerin bir gün baş kaldıracağını ve 1861 yılına kadar kendilerine serf olarak senetle bağlandıkları efendilerini süpürüp atacıklarına

inanyorlardı. Bütün bunlar I. Dünya Savaşı'ndan çok önce değil. Ama Marx için devrim, devrimci bir elit tarafından örgütlenen—yani yukarıdan aşağıya bir şekilde devrimci seçkinlerin örgütlediği—sınıf bilincine sahip bir proletarya olduğunda gerçekleşmek zorundaydı. Bu durum, Almanya'da, İngiltere'de, Fransa'da, nihayet belki de Birleşik Devletler'de söz konusu olabilirdi.

Bolşevik Devrimi'nden sonra, Lenin, hâlâ devrimin Almanya'da gerçekleşeceğine dair inancını koruyordu. Aslında, Spartacılar ortaya çıkıyor. Bunlar Rosa Luksemburg gibi sonunda cinayete kurban giden bazı çok iyi insanları da içinde barındıran gerçek aşırı sol devrimci bir grup. Luksemburg, o zamanlar Rus Polonyası'nda olan Zamosc'da doğuyor. Devrim, ancak bir sanayi proletaryası olduğu zaman gerçekleşmek zorunda. Ama gerçekleşmiyor. Veya gerçekleşiyor mu? Bu noktada biraz muğlak durumdayım; ama devrimin Petrograd'da başlamasıyla, 1917'de Petrograd'ın içinde bulunduğu durum arasında bir bağlantı olduğunu söyleyebilirim—burası Büyük Petro'nun kurduğu idari, çar yanlısı, mutlakiyetçi bir başkent. Ama aynı zamanda yüz binlerce sanayi işçisine sahip çok büyük bir sanayi merkezi.

Tarihçiler hâlâ Ekim'e kadar yani Şubat'tan sonra geçici hükümet zamanında, Sosyalist devrimcilerin mi yoksa Bolşeviklerin mi sovyetlerde daha fazla etki sahibi olduğunu tartışıyor. Sovyetler Birliği kavramı buradan doğuyor. İşçilerin, denizcilerin, ve askerlerin örgütleri olan sovyetlerden. Marx tamamen hatalı değildi. St. Petersburg'da sanayi işçilerinin rolü bütün bu süreçte çok önemliydi. Bir çoğu ihanete uğruyor. Hepsisi sonunda aldatılıyor çünkü işçilerin cenneti olacak şey, hiç öyle olmuyor. Ve işçilerin kendi kendilerinin patronu olmaları, bu da olmuyor. Hem de hiç öyle olmuyor. Kızıl Muhafızlar grevleri bastırmaya başladığında herkes şok içinde kalıyor.

Ama başlangıçta, merkezin dışında kalan yerlerde işçilerin rolü çok önemli—merkez ve çevre meselesini hatırlayın. Okuduğunuz kitapta bununla ilgili biraz bahsediyorum. Nevsky Prospect boyunca hükümet binaları var. Singer Dikiş Makinesi Şirketi var. Tramvaylar var. St. Petersburg'da *yoldaşların zamanından* beri, Komünizmin çöküşünden bu yana bulunmadım, ama 1917'de çok gösterişli dükkânlar, süslü insanlar, zenginler vardı. Sonra tramvay kenar mahallelere ulştığında, işçi sınıfı banliyölerine geldiğinde öylece çamura saplanıp kalırdı. Büyük mağazaların parlayan ışıkları gidenin üzerinde Londra, Paris, Berlin ve Viyana'daymış hissi yaratırdı, ve her bir para babası otele girip çıktığında kapıcılarının ayakkabı topuklarını tıkırdattığı büyük gösterişli otellerin hepsi savaş zamanında bile ışıltılıydı. İşçi sınıfı banliyölerine gittiğinizde hiç veya çok az ışık vardı.

Akılta tutacak tek şey, hem Şubat hem de Ekim'deki Rus Devrimi bir halk devrimiydi. Bu öyle bir çift fazlasıyla örgütlü kararlı siyasetçinin gerçekleştirdiği darbe falan değildi. Lenin örgütlüydü ve kararlıydı. Lenin, Fransızların rigolo yani eğlenceli dedikleri tiplerden değildi. Çok yüzü gülen bir insan değildi. Kendinden emindi. Esprili yanı çok yoktu. Keskin bir alaycılığı vardı. Sanıyorum kitapta bir yerde alıntı yapıyorum; birisiyle tartıştığında “Bunu anlamayan birisi hiçbir şeyi anlamaz” diyor. Kendinden çok ama çok emindi, geçinmesi çok zor birisi. Stalinizm'in Leninizm'in kaçınılmaz bir sonucu muydu sorusunu düşünmeyi size bırakıyorum. Öyle olduğuna ben pek emin değilim.

Her neyse, devrim bir halk devrimiydi. Mutlakıyetçi rejim düştü, kitleler çarı kurtarmak için ayaklanmadılar. Çarı da çarıçeyi de kurtarmak için bir şey yapmadılar. “Ekmek, toprak ve barış.” “Ekmek, toprak ve barış” bir sürü ulusdan silah altında milyonlarca insan olduğunda çok ama çok önemli bir slogan. Bu insanların bir kısmı hiç Rusça bilmiyordu, bir çoğu da savaşa gittiğinde bir silahla diren arasındaki farkın ne olduğunu bilmiyordu. Son anlarına kadar, Nikolas ve Alexandra—çok da sevilecek insanlar değillerdi—onlar için birisi ancak üzülebilir ve üzüyorsunuz. Korkunç bir şekilde son buluyorlar. Ama onlar Rus halkının çarlarını sevdiklerine ve çarı kurtarmak için, çarıçeyi ve otokratik rejimi kurtarmak için sokaklara döküleceklerine dair inançlarını koruyorlardı. Ama bunu yapmadılar. Brest-Litovsk Antlaşması, 1918 Martında, Rusya’yı savaşın dışına çıkardı. Bunlar başlangıçta söylemek istediğim birkaç nokta. Hepsi kitapta var. [Rus devrimi] hâlâ çok enteresan bir devrim.

Rus Devrimi üzerine İngilizce olarak yazılmış çok geniş bir literatür mevcut. Rusça hiç okuyamıyorum ama bir sürü dilde okuyabilirim. Şimdi, bütün çerçeveyi hazırladıktan sonra—ayrılmış koltuk, VIP? Bu nedir? Bilmiyorum. Zaten orada kimse yok—bununla ilgili konuşalım—bütün bunları yaptım mı? Evet—Nikolas ve Alexandra hakkında konuşalım. Çar. Nikolas bir aile erkeğiydi. Ailesiyle olmaktan keyif alıyordu. Tenis oynuyorlardı. Modern insalardı. Bisikletleri vardı. Etratfa bisikletle dolaşıyorlardı. Bisiklet nispeten yeni bir icattı, bildiğiniz gibi. Avrupa’da ilk büyük bisiklet yarışları 1890’larda başlıyor. Kuzeni II. Nikolas gibi, politik iktisat alanında , matematik ve coğrafya’da ve çok iyi konuştuğu yabancı dillerde ve askerlik biliminde genel bir eğitime sahipti. Ama neredeyse hiçbir entellektüel ilgi alanı yoktu. Onun dünyaya bakışının içinde yer yapmış olan, akılcılık ve Aydınlanma’ya dair yaratılıştan bir şüphe vardı.

Tartıştığı zaman Büyük Petro’yu rasyonel örgütlenme ve Aydınlanma’yı—en azından filozofların çalışmalarını—bir şekilde Rusya’nın bünyesine gerçekten dahil ettiği için hâlâ suçlayan—karısı da öyle—bir insandı. Savaş yapmanın bir şeref meselesi olduğuna inanıyordu. Bu noktada çatlak kuzeni II. Wilhelm ile pek çok şeyi paylaşıyordu. Savaş hakkında olup bitene dair raporları okumak ve dinlemek babında çalışkan bir insandı. Mark Steinberg onun bazı mektuplarını yayınladı. Mark Steinberg benim İllinois’de ders veren bir arkadaşım.

Eğer doğru hatırlıyorsam, çar, soyluların otokrasinin kaderini bir bakıma feda ettiklerine, üşengeç davranarak ve yeterince sıkı çalışmayarak onu tehlikeye attıklarına inanıyordu. Onun görüşü daima kendisinin halkın babası ve kutsal çar olduğu yönündeydi. Herkes onun, 1914’te savaşa giderken önünde diz çöken askerleri kutsadığı at üstündeki fotoğraflarını hatırlar. Atalarına daima Romanovlar diye hitap ederdi. “Sadece geçmişin mirasını koruyan devlet güçlü ve sağlamdır” diye yazıyor. “Biz buna karşı günah işledik ve Tanrı savaşla bizi cezalandırıyor.” Karısının tavsiyesine karşı gelerek 1915’te Rus ordusunun komutasını aldı. Genelde Alexandra’nın tavsiyelerine, bakanlarının tavsiyelerine ve çılgın papaz Rasputin’in tavsiyesine karşı koymazdı. Bilindiği gibi, insanların buna karşı ileri sürdükleri sebeplerden bir tanesi a) Nikolas gerçekten askeri bir tip değildi, ve b) işler yolunda gitmezse, halk çarı suçlar mı? Çarın rolü yıpranır mı?

Neyi ahlâki olarak gördüğüne dair güçlü bir duyguya sahipti; bu da onun Ortodoks inancıyla şekillenmişti. Hakkında daha fazla şeyler söylemem gereken karısı, Rus Ortodoksluğu'na geçmiş birisiydi. Bir dinden diğerine geçen diğer pek çok insan gibi, bağlılığıyla ilgili olarak fanatik bir tutum içindeydi. Nikolas dini konusunda karısına göre daha rahattı ama kiliseye gittiğinde hissettiği bir tür kendinden geçmeden bahsederdi. Tarihçiler şimdi “Rus Devrimi hakkında bir söylemi Rasputin’in etkisi çevresinde şekillendirmek çok kolay bir şey” diyorlar. Ama aslında Rasputin, 1914 yılında savaşın Rusya'nın üstüne Tanrı'nın azabını, büyük bir yıkımı ve sonsuz acıyı getireceğini söylemişti. Rasputin, aile üzerinde büyük bir etkiye sahipti. Bir mektupta, yine, bunu Mark bir araya getirdi—çar, “endişeliysem veya tereddüt içindeysem veya canım sıkılmışsa, hemen sakinleşmek ve güçlü hissetmek için sadece Gregory'le birkaç dakika konuşuyorum” diye yazıyor.

Rasputin'in kraliyet ailesi üzerinde bu kadar etki sahibi olmasının sebeplerinden bir tanesi tabi ki trajik hastalığı. Oğulları Alexi hemofiliydi. Hemofili hastaları şimdi eskiye nazaran çok daha kolay bir şekilde tedavi edebiliyorlar; ama hemofili hastaları küçük bir çizikte bile kanayabilirler. Kan durmuyor; bunun için ölebilirler. Sağlık durumu çok iyi değildi. Rasputin'in birkaç kez şansı yaver gitti ve bir büyüünün ne zaman sona ereceğini—her biri hemofil hadisesine o zamanlar böyle diyorlardı—tahmin etti ve her şey yolunda gitti. Bu durum ailenin Rasputin'in gücüne olan inançlarını artırdı. Donanmada bir isyan çıktığında “eğer beni çok az dertlenmiş olarak görüyorsanız, Rusya'nın kaderi, benim kendi kaderim ve ailemin kaderinin beni bulduğum yere getiren Yüce Tanrı'nın ellerinde olduğuna dair sağlam ve katıksız bir inancım olduğu içindir. Her ne olacaksa O'nun arzusuna boyun eğeceğim.” diye yazıyordu.

Bu tür kaderciliği hayatının sonuna kadar görebilirsiniz; devrimden sonra trendeyken ve sonunda geri dönmek zorunda kaldığında. Bu tür kadercilik işin bir parçasıydı. Rasputin o ana kadar o noktada halihazırda ölmüştü. Suikaste kurban gitmişti. Suikastinin hikâyesi bile, onu öldürmek neredeyse imkânsızdı. Ona büyük kaya parçalarıyla vuruyorlar ve birbiri ardına kurşun sıkıyorlar. Onun yollarından çekilmesini isteyen insanlar. Onu öldüresiye dövdükten ve kurşunları birbiri ardına vücudunun tüm kısımlarına sıktıktan sonra, ayaklarına ağırlık olarak taş bağlayıp bir göle atıyorlar. Cesedi çıkarıp otopsi yaptıklarında ölüm sebebinin boğulma olduğunu tespit ediyorlar. Her neyse, onun çar üzerindeki etkisi bu tür kaderciliğin şiddetinin artmasını sağladı—bu kaderciliğin de zaten çarın sahip olduğu ortodoks inanç tarafından önceden tayin edildiği söylenebilir. Ama otokratik çar, bütün halkın babası olacaksın, iradeni sınırlayacak hiç bir siyasi kurumun olmasını istemezsin.

Şimdi, Duma, yani meclis, 1905'te devrimden sonra yaratılmıştı—kitapta ilgili bölümü okuduğunuza inanıyorum—Rus-Japon Savaşı da bu süreçte hızlandırıcı bir rol oynadı. Çar, Duma'nın varlığının bile otokrasinin erdemlerini riske atacağına inanıyordu. Bildiğiniz gibi, Duma, ona verilen yetkilerin büyük bir kısmını kaybediyor. Duma, akılcı bir kurum gibi görünüyordu; bu da akıla değil de kadere inanan, Ana Rusya gelenekleri tarafından şekillenen farklı ve bazen tuhaf ahlâk anlayışına sahip bir dünya görüşüne fazla uygun düşmüyordu. Kendisi ve karısı, geriye bakıp Büyük Petro'dan öncesinde, Rusya hiç bir şekilde Batı'ya doğru bakmadığı ve yabancı ithal ürünler tarafından baştan çıkarılmadığı bir zamanı hayal

ediyorlar. Bu dönemi dindar, çar ve halkı yani *narod* arasında birlik dönemi olarak idealleştiriyordu.

1902’de bir gezideyken Alexandra’ya bir mektup yazdı. “İyi köylülerin basit ekmek ve tuz— bunlar Rusya’da çok önemli—ikram ettikleri büyük köylerden geçtik,” diyor. Taç takma töreninde tuz serpiyorlar. Törenin parçasıydı. Bu kötü alâmet demektir. Sırası gelmişken, kendisi çok batıl inançlı bir insandı. On yedi uğursuz rakamıydı. On yediden ödü patlıyordu. Tahta çıkışında büyük bir kalabalık vardı, büyük bir izdiham yaşandı ve bir çok insan hayatını kaybetti. Bu da kötü alâmetti. Her neyse, “bütün köylüler basit bir ekmek ve tuz ikram ettiler ve hemen dizlerinin üstüne çöktüler, dokunaklı bir şekilde çocukça keyif aldıklarını göstererek” diyor. Rus halkının çocukça olduklarına dair kafasında bir imaj vardı—öyle ki—karısı bunda ısrar ediyor—kırbaçlanmaya bayılıyorlardı. Cezalandırılmayı çok seviyorlardı.

1861’de serfliğin lağvedilmesinden beri, köylüler bir çok kez toprak sahiplerinin kötü davranışlarına maruz kaldılar; ama artık serflere işkence yapılamazdı, ölmediği sürece. 1861’den önce, eğer bir serfe işkence yaptıysan ve öldüyse veya onun öldürülmesini emrettiysen veya kendin öldürdüysen, küçük bir para cezası alırdın. Ama hâlâ *narod*, yani “iyi, erdemli ve merhametli” halkın “aklına başına toplayıp savaş sırasında itaatsizlik yapmayacağı” düşüncesi vardı. Onlara ne söylerse yapacaklardı. Sonuna kadar, belki de, bunu bilmiyoruz—son günlerde ayaklanarak onu yakalayanlardan kurtaracaklarına dair düşüncesi vardı. Kalkışıldı. Bazı girişimler oldu ama girişimde bulunanlar sıradan insanlardı. Onun Ortodoksluk, otokratik ve aristokratik olmak konusunda görüşleri vardı. Romantik bir görüş. Rus yemeklerini tercih ederdi. Büyük Petro da Rus yemeklerini severdi ama o da, hatırlarsanız, Batı Avrupa’dayken, Londra’da masalardan etleri çarpıp, tonlarca şarabı içmiş ve benzer şeyler yapmıştı.

Rusça’yı anlaşılan çok iyi konuşuyordu ama eşiyile İngilizce konuşuyorlardı çünkü İngilizce, Almanca’yla birlikte eşinin diliydi. Tekrar etmek gerekirse, İngilizce, aristokrasinin Rusça dışında başka dilleri konuştuğu bir tür aristokratik geleneğin parçasıydı. Fransızca ve Almanca—Rusça biliyorlardı ama Fransızca ve Almanca ayrıcalıklı dillerdi. Büyük şehirleri pek sevmiyordu. İnzivaya çekilmek için St. Petersburg veya Petrograd yakınlarında bir sayfiye yeri vardı. Moskova ve St. Petersburg “ülkemin haritasının üzerinde iki toplu iğne başı” kadar yer tutar demişti. Aslında, yüzde olarak düşününce kesinlikle haklıydı. St. Petersburg’un adını daha fazla Rus olduğu için Petrograd ismiyle değiştirmek onun fikriydi. Ama imparatorluğun kalbinin Moskova olduğuna inanıyordu—bununla ilgili daha önce konuşmuştuk—çünkü Moskova, imparatorluğun dini başkentiydi ve şehrin silüetinde hükümet binaları değil kiliseler hâkim durumdaydı.

Modern bir orduya ve modern bir donanmaya sahip olmanın bir yanı da bir bürokrasiye sahip olunması gerektiği. Petrograd bürokratik bir şehirdi ve “kalben ve ruhen gerçek anlamda Rus değildi”. Rus Devrimi sırasında kuşatılacak olan meşhur kış sarayında fazla vakit geçirmezdi. Deniz kenarındaki yazlığa gittiğinde—buraya uzun bir süre önce ben gittim—orada Moskova tarzı bir kilise inşa ettirdi. Nikolas ve Alexandra gözü dönmüş bir şekilde semitizm karşıtıydılar. Bunun için çok enteresan, bu olay—onu aziz falan gibi bir şey olarak kutsamadılar mı? Tam olarak bilmiyorum ama bu korkunç bir şey. Özellikle 1905’de

Kırım'daki pogromlarda öne çıkan ve Yahudileri öldürene kadar döven Kara Yüzlere (Black Hundreds) bayılıyordu. Onların Rusya'nın gerçek yüreğini temsil ettiklerine inanıyordu.

Onun yorumuna göre pogromlar, “dindar bir öfke”ydi. Galiba bu Mark'ın ifadesi onun değil. Onunki burada, maalesef alıntı yapıyorum, “Polonyalılar ve Yidler (Doğu Avrupa Yahudileri); bu gerçekten insanlara karşı kaba bir dille, korkunç, ırkçı bir şekilde etnik itham içeriyor; buradaki insanlar “tahrik eden ve 1905 tavizlerinin verilmesine yol açan” Yahudilerdi. Nikolas, tabiri caizse mezara gidene kadar 1905 devriminin, Rus Devrimi'nin Yahudilerin işi olduğuna inanıyordu. Bu arada, fazla sayıda Bolşeviğin Yahudi olması yüzünden, bu durum Rus İç Savaşı'na yansdı, çünkü Rus İç Savaşı'nda “beyaz güçlerin” “kızılılara” yani Bolşeviklere karşı katıksız şiddet uygulamasının arkasında Semitizm karşıtlığının izlerini görmek mümkün. Her neyse, Nikolas bu insanların yani Yahudilerin 1905'de ölmeleri meşru bir durumdu diye yazıyor. “felaket sadece Yidlerin değil aynı zamanda Rus tahrikçilerin, mühensilerin, avukatların ve bütün diğer kötü insanların başına geldi.” Neyse, gerçekten çok üzücü.

Onun varoluşuna işlemiş bir sürü karmaşıklık vardı. Bir tarafta, bütün halkların çarı olması gerekiyor. Acımasız olması bekleniyor. Güçlü ve katı olması bekleniyor. Diğer tarafta, karısı tarafından hükmediliyor. Karısı sürekli olarak mektuplarında onun acımasız olmasını teşvik ediyor, “iradesinin ve kararlılığının gücünü” göstermesini istiyor. Rusya'nın onsuz yapamayacağı katıksız bir otokrat olduğunu göstermesini. “Ah, sevgilim, ne zaman elinle masaya vurup yanlış yapanlara bağıracaksın. Senden yeterince korkmuyorlar, ama korkmalılar çocuğum. İnsanların senin önünde titremelerini sağla. Seni sevmek yetmez. Sana itaat etmeliler. Herkese efendinin sen olduğunu ve iradene itaat etmeleri gerektiğini göster.” Kocasına yazdığı bir mektubu , “daima senin küçük karın,” diye bitiriyor; bu gayet garip bir kelime seçimi, “ufacık bir istekle”. Ufacık bir istekle!

Alexandra Almanya'da doğdu, bir prenses olarak. Bu kraliyet ailelerinin mensupları daha önce de vurguladığım gibi hep kendi aralarında evleniyorlar. O İngiltere Kraliçesi Viktorya'nın torunu. Almanya'da doğduğu bölge olan Hesse-Darmstadt kimliğine sahip. Bahsettiğim gibi, evde ve çocuklarıyla İngilizce konuşmasına rağmen, Rus Ortodoks dinine geçmişti. Aylaklıktan hem korkar hem de nefret ederdi. Çalışmanın önemli olduğunu düşünürdü. Çocuklarının bakıcısıydı. Hepsinden önce oğlu için çalışıyordu. Çok ama çok sıkı çalışıyordu. Kızlarını “aptalca dedikodu”dan ve “aylak ve uyuşuk” olmaktan uzak tutmak istiyordu. Fanatik düzeyde dindardı. Kiliseye her gün giderdi ve gitmeyen insanlara karşı tahammülsüzdü. Bu onları Rasputin'e doğru yöneltti.

Rasputin'in kim olduğu Rus Devrimi'nin ortaya çıkışını etkilemedi. Bu bir halk devrimi. Ama yine de orada gölgelerin arasında saklandığı söylenebilir. Alexandra, “Tanrı, Rasputin'e bütün çar danışmanlarından daha fazla kavrayış, bilgelik ve aydınlanmışlık vermiş” diyordu. Evde, her türlü anayasal tavizin tehlikeli olduğu düşüncesini destekliyordu. Hayatının sonuna kadar St. Petersburg'un yani Petrograd'ın rezil bir kasaba olduğuna ve hiç bir şekilde Rus olmadığına inandı. Bütün Yahudileri öldüren Kara Yüzler için ise, onların “sağlıklı, doğru düşünen Rusları” temsil ettiğini düşünüyordu. “Rus halkı kırbaçlanmaya bayılır,” diyordu. Bunun Slavların ruhunda olduğuna inanıyordu. Diğer Rus halklarını tarif ederken “çocukça”

kelimesini tekrar tekrar kullanıyorlar. İlerici blok—bunu web sayfasına gönderdim—ilerici bloğun varlığının , I. Dünya Savaşı olmasaydı gerçekten mümkün olamayacağına inanıyordu.

Birinci Dünya Savaşı, Rus muhaliflere diğer türlü hiçbir zaman yapmayacakları şekilde biraraya gelmeleri için bir fırsat sundu. [Savaş] cepheye yiyecek ve mektup göndermek için uğraşmak ve cepheden askeri sır olmayan haberleri almak üzere insanları buluşturan gönüllü derneklerin yaratılmasını ve işleyişini mümkün kılıyor. Bu insanlar sonunda çarsız bir dünya hayal etmeye başlıyorlar. 1905 yılında da çarsız bir dünya hayal eden insanlar vardı. Savaş sonrası dünyası düşünen ve reform edilmiş bir çarlık hayal eden veya plan yapmaya başlayan bir sürü insan vardı. Rusya'nın bir çar olmadan da var olabileceği fikrini kaç insanın idrak edebildiğini söylemek çok zor. Görünen o ki, Menşevikler, Sosyalist Devrimciler ve Bolşevikler bu şekilde hissediyorlardı.

Bütün bu muhalif guruplar değişim istiyorlar, sadece liberaller ve özellikle—haklarında kitapta okuyabileceğiniz—Kadetler, çarlık ve otokrasinin devamını istiyorlar. Ama en sonuna kadar, Nikolas otokrasiyi savunmaya kararlı, Devrim geldiğinde iktidarı kardeşine devretmeye çalışıyor. Mikhail, aslında Alexi'nin naibi olacaktı. Sonra, doktoru tarafından Nikolas'a oğlunun hiç bir zaman iyileşemeyeceği söylenince, otokrasiyi daimi olarak kardeşi Mikhail'in ellerine bırakmaya çalışıyor. Aslında, ertesi gün tahttan çekiliyor. Sadece şu satırları yazıyor: “Her tarafımda ihanet, korkaklar ve yalan.” Ona ne yapacaklardı? Bütün Rusların çarına, Alexandra'ya ve çocuklarına ne yapılır? Tahmin edilebileceği gibi, liberaller ve Kadetler onların korunmasını istiyor. Sosyalistler onların yargılanmasını, yani Menşevikler, Sosyalist Devrimciler ve Bolşevikler. Birkaç gün boyunca hiçbir şey yapmıyorlar. Devam eden başka şeyler var. Savaş sürüyor.

Geçici hükümetin savaşa karşı tutumuna ve müttefiklerden savaşı sürdürmeleri için onlara yaptıkları değişik baskılara değinmeyeceğim. Bunlar kitapta ele alınıyor. Halktan ve özellikle sovyetlerden onun tutuklanması için daha fazla talep vardı. Geçici hükümet onları korumak istiyor. Sonunda Tsarskoe Selo denen—isim önemli değil—yazlığa hapsedilmeleri için emir veriyorlar. Nikolas'ın kendisi İngiltere'ye gitmek istiyor. Bir gün hayatının kalan kısmını ailesiyle birlikte Kırım'da geçirmek istediğini söylemişti. İngiliz hükümeti Rus halkının çarının Londra'ya gelmesini istiyor mu acaba? Pek sayılmaz. Savaş teşebbüsünü zora sokacağını [düşünüyorlar]. İşçi Partisi bu olayın hiçbir şekilde parçası olmak istemez. Savaşta bir koalisyon var karşında. Çarı getiremezsin. Bir [Boing] 747'de falan gelmeyecek, ama Thames nehrinden de getiremezsin. Her şeyden önce onun gelmesini nasıl sağlayacaksınız? Bu pratik olarak kolay bir şey değil. [İngiliz] Liberaller de çarı orada istemiyorlardı.

Çarın ülkeden ayrılmasına izin verileceğine dair sürekli söylentiler vardı. Bununla ilgili bir sürü protesto oldu. Kerensky diyor ki; kraliyet ailesine hiçbir zarar gelmeyeceğini göstererek devrim, ahlâki olarak kıymetinin ne olduğunu göstermelidir. Bu arada, sadece bir ek not olarak, Kerensky çok çok uzun bir hayat yaşadı. Hayatının sonlarında Stanford Üniversitesi'nde bir ders verdi. Büyük olasılıkla uydurulmuş bir hikâye var. Bu olay 1960'ların sonlarında Amerikan siyasi hayatının çok çekişmeli olduğu bir dönemde oluyor. Bir öğrenci, karşısındakinin Kerensky olduğunu bilmeden “geçici hükümet bütün bu

faaliyetleri yürütürken nasıl bu kadar aptal olabilir?” diye bir soru soruyor. Bu salak herif karşısındakinin bir tarihçi, eğitim almış bir tarihçi olan Kerensky olduğuna dair zerre kadar bir fikri yoktu. [Kerensky] bundan kısa bir süre sonra öldü. Ama bunu düşünmek bile gerçekten inanılmaz. Tabi ki Lenin 1924 veya 1925 yılında ölüyor ama Kerensky yaşamaya devam ediyor.

Ne yapıyorlar, yazlıkta, küçük mini saraylarındalar. Yürüyüş yapmalarına izin veriliyor. Telefonda konuşabiliyorlar, ama sadece Rusça ve sadece Rusça konuşan bir muhafızın nezaretinde. Almanca konuşamazlardı ve İngilizce de konuşamazlardı. Alexandra'nın Nikolas üzerinde etki yapacağı korkusuyla bir süreliğine aileyi birbirinden ayırdılar. Bu durum, insanların Marie Antoinette ve XVI. Louis'ye karşı olan tutumlarına benziyor. İnsanlar Marie Antoinette'in XVI. Louis üzerindeki etkisinin prénant yani saran, ağır basan olduğunu düşünüyordu. Her neyse, sonra tekrar biraraya gelmelerine izin veriyorlar [ama] yapacakları fazla bir şey yok. Hep yaptıkları gibi çocuklara ders veriyorlar. Mektup yazıyorlar. Kiliseye gidiyorlar.

Askerlerin gittikçe daha saygısız olduğu konusunda şikayet ediyorlar. Çok gürültücüydüler. Kıyafetleri hırpani, ezilmiş şapkaları hiç taranmamış büyük dağınık saçlar üzerinde ters olarak takılmış. Paltoların yarı düğmelenmiş hâli, askerlik vazifelerini lakayt bir şekilde yerine getiriyor olmaları tiksindirici bir durumdu. Onlarla alay ediyorlardı. Kapıyı çalıp da “Kim var orada?” diye sorduklarında, cevap “Rusların çarı” dendiğinde. Latviyalı bir muhafız “sadece sıradan bir insan” demiş; dışarıda herkes kahkahalarla gülmüş. Bir keresinde çar bisikletini sürerken süngüsü olan bir muhafızın yanından geçiyormuş; muhafız süngüsünü tekerleklerin tellerinin arasında sokmuş. Bütün Rusların çarı paldır küldür düşüp dizlerini yaralamış. Ama yine de hiç kimse bir şey yemezken onların nasıl iyi yediklerine dair söylentiler vardı.

Temmuz Günleri denen küçük çaplı devrim girişimi olduğunda, Kerensky, güvenlikleri için onların taşınması gerektiğini söylüyor. Onun için, neredeyse beklendiği üzere Sibiryaya'ya karar kılıyorlar, orada Tobolsk diye bir kasabaya; burada daha güvende olacakları varsayılıyor ve 1 Ağustos 1917'de yolculuğun büyük kısmı boyunca pencereleri örtülü bir şekilde oraya götürülüyorlar. Lenin gibi, geri döndüğü zaman, yani Almanya tarafından Rusların savaştan çıkmalarını teşvik etmek için geri getirildiğinde, Lenin meşhur gizli tren yolculuğunu yapıyor, böylece insanlar onun Lenin olduğunu göremesinler, çünkü insanlar onun nasıl görüldüğünü biliyorlardı. Aynı şekilde, bütün halkların çarının kitleler tarafından görülmesini istemiyorlar; eğer treni durdurmaya çalışıp onları çekip çıkaracak olurlarsa ne olur? Tesadüfi olarak, Rasputin'in memleketinden, köyünden hatta evinin önünden geçiyorlar; bir buharlı gemi onları iki nehir vasıtasıyla—benim hiç gitmediğim—Tobolsk kasabasına götürüyor. Bu onları endişelendiriyor, özellikle Nikolas'ı, çünkü batıl inançları çok güçlü. Tuzun düşmesi, izdiham, on yedi rakamı, bütün bunlar. Buharlı gemiyle ölmüş olan güvendiği akıl hocası Rasputin'in evinin oradan geçtiklerinde, bu kötü bir alâmet.

Öyleyse, vardıklarında kiliseye gidebilirler. Kağıt oyunu oynadılar. Daha önce çok yaptıkları aile fertleriyle piyes tarzı şeyle oynuyorlar. Ama karşı devrim gerçek bir tehditti. Amerikalılar İngilizler ve Fransızlar, Bolşevik Devrimi'nden sonra—Stalin'in paranoyak, klinik düzeyde paranoyak olmasının, tamamen tehlikeli bir kaçık olmasının bir sebebi—paranoyak olmaları

için bir sürü sebepleri vardı ama—çünkü Amerikalılar, İngilizler ve Fransızlar, Rus Devrimi’ni geri almaya uğraşıp duruyorlardı. Her neyse, fotoğrafları çekildi ve kimlik kartları verildi. Çarın ve çariçenin, Yale kimlik kartları gibi kimlik kartlarının olduğunu hayal edebiliyor muyuz? Yazılmış iğrenç duvar yazıları görmeye başlıyorlar, gelen yeni muhafızlar onlara karşı diğerlerinden daha az saygı gösteriyorlar. Onları kaçırmak ve onlardan kurtulmak için ciddi girişimler oluyor. Bir tanesinde, dini tören sırasında çar yanlılarının kilisenin mihrabının altına saklandıklarını zannediyorlar.

Bu yine devrime bir benzetme olacak. Aynı Fransız Devrimi sırasında, Federasyon Festivali’nde bazı insanlar kilisenin altında saklandığında bir katliam başlamıştı, onun gibi. Gazetelerde Nikolas’ın gözetim altında tutulması için yazılar basılıyor. “Kanlı Romanov” [başlığı atıyorlar]; yargılanması için çağrıda bulunuyorlar. Vasili Yakovlev isminde birisi geliyor—ismini hatırlamak zorunda değilsiniz—anlaşıldığı gibi Sovyet Merkez Yürütme Komitesi tarafından gönderilmiş. Yılların devrimcisi olan bu adamın sonraları Alman ajanı olduğuna dair söylentiler çıktı, ki pek mantıklı bir şey değil. Devrimlerin başlangıcından sonra Rusya’ya nasıl geldiğine bakarak, düşmanları tarafından Lenin’in Alman ajanı olduğu söylentisi çıkarıldı. Bir köylünün oğluydu. Stalin dahil bir çok insanın sahip olduğu bir öz geçmişi vardı. Devrime para sağlamak amacıyla silahlı soygunlara katılmıştı; sonra Bolşevik oldu. Çarı ve ailesini daha küçük bir yere naklettirdi.

Çar ve karısı çok saf bir şekilde geçici hükümetin—esasen, geçici hükümet sona ermeden önce—Nikolas’ın Almanlarla son barış antlaşmasını imzalamasını istediği için Moskova’ya götürüldüklerini düşünüyorlardı. Böylece, bu Yakovlev’e “yükünü”—bu tabiri kullanıyorlar—yani kraliyet ailesini Ural dağlarındaki küçük bir kasabaya götürmesi için emir geliyor. Ama Ural dağları Bolşevikleri kontrol etmesi çok zor insanlar. Hatırlıyorsanız, hem birinci hem de ikinci Rus Devrimi, gayet yerinde bir ifadeyle telgrafla yapılan bir devrim olarak tarif edilmişti. Rus imparatorluğunun sonsuz toprakları o kadar büyük ki, bir çok durumda bir devrim komiserinin bir yere varıp insanları olan bitene dair bir şekilde bilgilendirmesi haftalar bazı yerlerde de aylar alıyordu. Onun için bu Bolşeviklerin büyük bir kısmı böyle bağımsız tiplerden oluşuyordu; fazlasıyla hiyerarşik yukarıdan aşağıya kontrol edilen bir parti için, Ural Bolşevikleri üzerinde çok az bir kontrol vardı. Nikolas bununla ilgili biraz endişe duyuyordu; onun için “gayet nahoş bir atmosfer vardı” diye yazıyor.

Şartlar kötüydü. Çalıların arasında kuşların falan fotoğraflarını çekmeyi eskiden çok severlerdi. Ekipmanları ellerinden alınmıştı. Kendi paralarını artık kontrol edemiyorlardı. Muhafızlar onlarla hiç konuşmuyordu; sadece kendi aralarında konuşabiliyorlardı. Bazı muhafızlar onlara karşı çok berbat davranıyordu. Onları yargılamak için, bir tür gösteri mahkemesine çıkarılmaları için hazırlanmakta olan planlar vardı; ama aynı zamanda tartışılan büyük bir olasılık daha vardı o da basit bir şekilde öldürülmeleri idi. Trotsky mahkemeye çıkarılmalarını istedi böylece otokrasinin yolsuzlukları ve istismarları gözler önüne serilebilirdi. Genel çerçeveye bakıldığında, büyük kalabalık ordular örgütleniyor, yani Beyaz Ordular. Dış müdahale hâlihazırda başladığı için, bu anlaşılabilir bir durum yani Bolşeviklerin içinde neden [kraliyet ailesinin] infaz edilmelerine dair ulusal düzeyde bir eğilimin hatta daha da önemlisi özellikle yerel düzeyde [bir eğilimin] ortaya çıkmış olması.

Moskova'dan gelen bir telgrafın infaz edilmelerini emretmiş olabilir ama basit bir şekilde Ural dağlık bölgesindeki Ural Bolşevikleri'nin kendi başlarına buyruk yaptıkları bir şey de olabilir. Son zamanlarda, geçen on veya on beş yıl zarfında arşivler açılmaya başlandı, ve bunlara bakan insanlar böyle olduğunu düşünüyorlar. Her halükârda mahkemeye çıkarılacaklarına dair emir, 1918 Temmuz'unda geldi. Eğer bu imkân dahilinde görülmezse, vurulmaları gerekiyordu. 16-17 Temmuz'un—yine o uğursuz sayı—gecesinde, aslında erken sabah saatlerinde kanlı bir infaz gerçekleşti. Tam olarak 17 Temmuz 1918'de korkunç bir katliamda makineli tüfeklerin tabancaların kurşunlarıyla öldüler; bir evin bodrumunda gerçekleşen bir katliamda.

Neredeyse hemen Alexandra ve kızlarının oradan bir trene binerken görüldüklerine dair hikâyeler ortalıkta dolaşmaya başladı. 1980'lara kadar Paris'teki Rus cemaati, hâlâ çok iyi bir Rus restoranın bulunduğu—hâlâ yerinde—Montparnasse Bulvarı çevresinde yerleşmeye meyil gösteriyordu. Montparnasse Bulvarı üzerinde Coupole denen çok özel bir kafe var; buraya zengin Rus göçmenler giderdi. Zaman zaman kendilerinin çarın kızı, zaman geçtikten sonra da torunu olduğunu iddia eden kadınlar ortaya çıkardı. Ancak 1976'yılında vücutlarından kalanlar, kemikler, kuru kemikler keşfedildikten sonra ve 1991'de adli tıp uzmanları DNA'lar üzerine çalıştıktan sonra, bütün kurbanlar teşhis edildi. Hiç kimse kurtulamamıştı. Diğerleri çok uzun ömürlü sahte çarlar ve sahte çariçelere dair Rus geleneğinin—on sekizinci yüzyılda bu tür insanlara bağlılık bir sürü ayaklanmaya sebebiyet vermişti—bir parçasıydı.

Ne denilebilir? Bu korkunç, cani, anti-Semitik adam, Rus Ortodoks Kilisesi tarafından azizlik mertebesine yükseltilmiş. Ama bu benim kilisem değil. Bunu söylemek bana düşmez. Bilmiyorum. Evet biliyorum. Her neyse trajik bir şehit olma durumu? Bunlar kahramanca insanlar mıydı yoksa basit bir şekilde—kanlı bir devrim olarak başlamayan ama [sonradan] çok çok kanlı bir iç savaşa dönüşen—bir devrimde katledilmiş insanlar mıydı? Bu olay Sovyet totalitaryanizminin ilk işaret direği miydi? Hayır. Böyle bir şey değildi. Adaletin yerini bulması adına geçmişte yapılan kötülüklerin intikamının kanlı bir şekilde alınması mıydı? Bakış açınıza bağlı. Ben sonrakine inanıyorum. Çarşamba günü görüşürüz. Teşekkürler.